



Vályi Gábor

A segítség alapelvei



A követelménymodul megnevezése:
Egyéni fejlesztés és segítő támogatás

A követelménymodul száma: 1896-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-003-50



A SEGÍTÉS ALAPELVEI

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

Egy-két valós élethelyzet, mely azt mutathatja meg, hogy mi lehet a segítség lényege, milyen tartalmi segítség mentén lehet gondolkodni az ifjúságsegítés során, s a segítségnek milyen gondolati, ismereti-elméleti háttere jó, ha van:

Egy: A 19 éves Aranka érettségi után OKJ-s felsőfokú szakképzésbe kapcsolódik be; kétéves jogi asszisztens képzésre jár az egyik képzéssel foglalkozó gazdasági társaság felnőttképző intézményébe. A képzés egyik oktatója, a 45 éves Aladár, aki a város egyetemén is oktató. A lány és a férfi a képzés közben magánkapcsolatba is kerülnek, élettársak lesznek. A lány egy idő után elmondja a férfinak, hogy őt zavarja, a férfi idősebb mint az édesapja (40) és az édesanyja (41). S azt zavarónak érzi, hogy a férfi első házasságából született Attila idősebb nála (23). csak az ötlet szintjén és a konvenciók alapján azt gondolja a lány, hogy ha házasságra kerülne a sor közte és a férfi között, formailag a "mostohaanyja" lehet Attilának.

Nem vitatkoznak ezen, csupán jelzi a lány a férfinak, hogy problémájával szakembert keres meg. Így eljut a képzőhelynek is helyet adó művelődési házban működő ifjúsági tanácsadó irodába, ahol ifjúságsegítő szakember segítségét kéri.

Kettő: Artúr (16 éves) szülei elváltak. Anyja neveli 14 éves húgával együtt. Az anya, Boglárka 35 éves. Fél éves kapcsolat után élettársi kapcsolatot létesít Bélával (30 éves), akivel a munkahelyén ismerkedett meg, Béla a főnöke. Artúrnak a szakiskolában gondjai vannak a tanulással. Az osztályfőnöke és a gyermekjóléti szolgálat munkatársa együtt beszélgetnek a fiúval, s ő ennek hatására elmegy a városi ifjúsági információs pontjára, ahol szakember fogadja, s tárja fel Artúr problémáját: ellenszenves neki, ugyanakkor imponál is neki Béla, anyja élettársa, akit csak az összeköltözés előtt két nappal ismert meg.

A segítő szakember szervezetekhez tartozik, kapcsolódik. A szervezetekben és szervezetekkel való együttműködés kapcsolatokat, kommunikáció útján valósul meg. A segítői munka szerves része a személyes és lokális társadalmi jólét és fejlődés elősegítése, a kapcsolati-társas mezőben kialakuló problémák megoldása; ezek mind-mind kommunikáció segítségével valósulnak meg.

Ezért e tananyagban együtt vizsgáljuk a segítség tartalmának és a kommunikációnak az összefüggését.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

CÉLOK A SEGÍTŐ KAPCSOLATBAN

Érdeemes a segítő kapcsolat tartalmának és a kommunikációnak az összefüggéseit a szociális segítői munka szándéka felől közelíteni. Mindenfajta segítői munka legalább hatrétegű.

- A segítséget igénybe vevő(k) köre, személye,
- az ügyfél, illetve a kliens(ek) környezete,
- a segítő szakember(ek) személye,
- a szakember(ek) szervezete,
- a segítő szakember(ek) szakmai kultúrája, felfogása,
- a segítői tevékenység, a segítő kapcsolat lokális társadalmi környezete.

Persze lehetne a rétegeket tovább fejtegetni, pl. a jogszabályok rendszere, egymásra hatása; a szociális, a szociológiai, a pszichológiai rétegek stb.

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Fejtegesse tovább az előző gondolatot; írjon további rétegeket a segítői munkával kapcsolatban!

A segítség szándéka a segítő kapcsolat célja. A cél azt határozza meg, hogy a segítő honnan hová haladjon; hol kezdje a segítő a munkát, s merre tartson ez a munka.

A segítő kapcsolat célja lehet:

- a problémával jelentkező ügyfél, majd kliens belső, pszichikus működésének hibakorrekciója, tehát a személyiségen belüli változás elérése; ide eszközként a terápia tartozhat, itt a szociális probléma oka a kliens képességeinek hiánya;
- a problémával jelentkező kliens jólétéhez szükséges feltételek megteremtése a társadalmi működés megváltoztatásának kikényszerítésével; ide a segítség módjaként az aktuális pszichológiai, társadalomlélektani és társadalomfilozófiai felfogás alkalmazása illeszthető, itt a szociális probléma oka a kliens társadalmi környezetének hibáiból adódik;
- a problémával jelentkező kliens problémakezelő és -megoldó képességeinek megerősítése, a kliens és az őt erőforrásokkal és szolgáltatásokkal ellátó szervezetek és rendszerek összekapcsolása és a kapcsolat megerősítése; ide a segítség módjaként a tudományterületek fejlődésének eredményeként kialakuló rendszerszemlélet alapján az egyes módszerek összekapcsolódása tartozhat, itt a probléma oka a kliens és társadalmi, illetve társas környezetének kapcsolati hibája.

A SEGÍTŐ KAPCSOLAT TARTALMA

- Az alapkérdés: a segítő kapcsolat mire irányul?
- A segítő munkában a segítő kapcsolat – a résztvevők számától és rendszerétől függetlenül – mindig az egyes személyek megsegítésére irányul.
- Ebből a nézőpontból azt vizsgáljuk meg, hogy mi az, ami az emberek közötti kapcsolatokban végbemegy, történik.
- Szoktunk hétköznapi és szakmai értelemben is ún. jó és rossz kapcsolatokról beszélni. A jó vagy a rossz megjelöléssel, minősítéssel azoknak az érzelmeknek és gondolatoknak a minőségéről mondunk ki valamit, amelyek az adott helyzetben, az adott emberrel kapcsolatban szerepet játszik. H azt mondjuk, hogy egy adott szervezettel, céggel, hivatallal jó vagy rossz a kapcsolatunk, ez valójában azt jelenti, hogy ott egy-egy ember jóindulatú, vagy éppen nem; számunkra kedvező vagy éppen nem kedvező gondolatokat és érzelmeket táplál velünk szemben. Az érzelmi és gondolati háttérnek mindig szerepe van, így mindig ezek konkrét emberekre vonatkoznak.
- Az érzelmi és a gondolati háttér azonban nem elegendő a szakmai értelemben vett segítő kapcsolat kialakulásához. Hiányzik itt még egy fontos momentum!

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Mit jelent az érzelmi és a gondolati háttér a segítő kapcsolatban, segítői munkában? Beszélje meg tanuló társával, majd írja le a gondolatait!

A large rectangular area with a yellow border containing horizontal lines for writing. A large, faint watermark reading 'MUNKANYAG' is visible diagonally across the page.

A segítő kapcsolat tartalmát az érzelmi és a gondolati háttéren kívül meghatározza a feladatmegfogalmazás; a segítő tevékenysége, szakmai szerepfelfogása.

Ez pedig abban ölt testet, hogy a segítő kapcsolatban a segítő meggyőződése egyértelmű: a kliensnek szüksége van változásra, s lehetséges is megkapnia a lehetséges változást gondolkodásában, érzelmeiben, viselkedésében, cselekedeteiben. Ez – tehát a segítő kapcsolat lényegét adó szakmai, segítői meggyőződés – visszahat az előzőekben tárgyalt szakmai felfogásra, szakmai célra.

A segítő kapcsolatban a cél a személyes segítség. Innen nézve a segítő kapcsolat eszköz a személyes segítséghez, az önmagán segítésre való rávezetéshez. **A segítő kapcsolat tehát a kliens önmagán tudó segítésre való rávezetése, erre képessé tétele.**

A segítő kapcsolat tartalma: a segítő munkában a segítő kapcsolat – a résztvevők számától és rendszerétől függetlenül – mindig az egyes személyek megsegítésére irányul.

A segítő kapcsolat lényege az emberi kommunikáció.

Az emberi kommunikáció természetes alaphelyzete, hogy két személy egymással közvetlen kommunikációs kapcsolatban áll. A kommunikáció nem azonos az interakcióval; ez tágabb kategória, bár az interakciók lényege a kommunikáció.

Az interakció fogalmának szükségszerű tartozéka a kölcsönhatás, a megfelelő viszontválasz. Az interakció magában foglal mindenféle cselekvéses megnyilvánulást, nemcsak a kommunikációs csatornák működését. A reakció nem feltétlen megfigyelhető, viselkedésválasz jellegű. A kommunikációban a kölcsönhatás mozzanata nem feltétlen szükségszerű. A kommunikáció kapcsán mindig csak a jelközlés vagy jelváltás érdekes, tehát a kommunikáció meghatározott csatornáinak működése.

Az emberi kommunikáció jellemzője, hogy több csatorna igénybevételével történik. Az emberi viselkedésnek több olyan eleme van, amely kizárólagosan vagy elsődlegesen a kommunikáció céljait szolgálja.

Az emberi kommunikáció során számos mozgási megnyilvánulás kommunikatív értékkel bír. Az egyes kommunikációs csatornák egymástól csak vizsgálati célból különíthetők el, a valóságos kommunikációkban mindig együttesen vesznek részt. A köznapi kommunikációkban, a közvetlen, kétszemélyes helyzetben minden csatorna részt vesz, ritka helyzet az, amikor egyik vagy másik időlegesen kénytelen felfüggeszteni működését.

Az emberi kommunikációnak vannak funkciói és vannak cselekvésben megjelenő mozzanatai.

1. A kommunikáció funkciói:

- informatív funkció,
- kontroll funkció,
- társas funkció,
- expresszív funkció.

2. A kommunikáció cselekvésben megjelenő mozzanatai – beszédaktusai – tulajdonképpen a funkciókhoz kapcsolódnak; beszédaktusokról van itt szó. A beszédaktusok lehetnek

- kijelentések és kérdések,
- parancsok és deklarációk,
- felkiáltások.

A kommunikációban jelen lévő beszédaktusok értékelése szerint

- a beszédaktusnak igaznak kell lennie,
- a beszélő, illetve közlő szempontjából őszintének kell lennie,
- a társadalmi (lokális, vagy globális) normák szempontjából helyesnek kell lennie.

Az emberi kommunikáció különböző méretű és komplexitású egységek között vagy ezeken belül valósulhat meg. Vannak formális és informális egységek; ezek meghatározzák a **kommunikáció szintjeit:**

- egyének és csoportok,
- lokális és regionális közösségek, s ezek hálózatai (pl. önkormányzatok, intézmények, szervezetek fenntartói) között.

A kommunikációs csatornák három fő csoportba sorolhatók:

- Verbális csatorna.
- Nem verbális csatornák.
- Kulturális szignálok.

1. A verbális csatorna

A verbális csatorna az ember speciális kommunikációs módja, önmagában szinte teljesen alkalmas arra, hogy mindenféle emberi kommunikációt hordozzon, mindenféle információ továbbításához fel lehessen használni. A kommunikációs csatornák közül a legbonyolultabb kóddal rendelkezik. Írott formájában a legtipikusabb eszköze a közvetett kommunikációnak. A kódrendszer (a nyelv) és maga a verbális kommunikáció (a beszéd) kulturális termék, az ember fejlődéstörténete során alakult ki.

2. A nem verbális kommunikáció csatornái

A különböző kultúrákban más és különböző számú nem verbális jel szerepel a kommunikációban. **A nem verbális kommunikáció lehet:**

- érzelemnyilvánítás,
- aláfestő és kiemelő nem verbális megnyilvánulások,
- a kommunikációs folyamatot szabályozó, annak tartalmától független megnyilvánulások, például felszólítás a közlés folytatására, megszakító jelzések, felszólítás a megismétlésre vagy kibővítésre, tagoló és nyomatékosító jelzések stb.,
- egyértelmű híreket szállító konvencionális jelek, amelyek akkor kerülnek alkalmazásra, ha a verbális közlést valami nehezíti vagy akadályozza;
- adaptáló jelzések, melyek a személyiség viszonyulását fejezik ki az adott kommunikációs helyzethez; lehetnek minősítő jellegűek, de lehetnek csupán a személyiségből következő, reakcióminták is, például regresszív viselkedéssémák vagy kommunikációs formák.

A mimikai kommunikáció megértése (tudatos megértése, illetve öntudatlan dekódolása) sokban függ attól, milyen más kommunikációs csatorna működik még. Különösen szoros a kapcsolat a verbális csatornával. A mindennapi interakciókban a mimikai kommunikáció fontos visszajelentést ad a másik kommunikációs félnek.

Az elvégzett interkulturális vizsgálatok eredménye azt mutatja, hogy valamennyi kultúra tagjai hasonló érzelemkifejező mimikát mutatnak, és ezt a többi kultúra tagjai fel tudják ismerni. Az azonos mimikai sémák hétféle érzelmet mutatnak: örömet, haragot, meglepetést, félelmet, undort, szomorúságot és érdeklődést.

Kultúrától függően más lehet:

- a mimikai érzelemkifejeződés tartalma és mértéke;
- a mimikai érzelemkifejeződés szabályozottsága, tehát, hogy mikor, milyen interaktív helyzetben mennyire lehet, szabad vagy éppen kell kimutatni az érzelmet (adott helyzetekben a mimikai megnyilvánulást teljesen vissza kell fogni, mintegy maszk alá kell rejteni);
- a mimikai érzelemkifejezés kommunikatív szerepe, hatása, különösen a befolyása a másik emberben.

Az emberi interakciókban a **tekintet** irányának és tartalmának mindig jelentősége, értelme van, amelyre az interakciós partner szükségszerűen odafigyel. A tekinteten át történő kommunikáció többnyire öntudatlan; de van embléma jellegű tekintet-kommunikáció is, például bizonyos helyzetekben a merev, hosszadalmas nézés valamire, vagy valakire egyezményes alapú közlés lehet.

A tekintet kifejezhet szimpátiát, szeretetet is. Ez nem tudatos megnyilvánulás, ha tudatosul (például nevelési hatásra, mások figyelmeztetése nyomán vagy ritkábban önismereti úton), akkor általában elfojtásra vagy gátlásra kerül. A mindennapi viselkedésben a tekintet e megnyilvánulása a metakommunikáció része. A tekintetnek szabályozó szerepe is van; a kommunikációs folyamat különböző helyzeteinek egy-egy részében a mimika mellett a tekintet hordozza leginkább a befolyásoló jelzést.

Régóta ismert, hogy mennyire fontos a mindennapi érintkezésekben a **hangnem**, a **hanghordozás**. Például mondjuk is gyakran, hogy valaki kemény hangon beszél, felemeli a hangját, hivatalos hangnemben beszél, nem megfelelő hangot üt meg stb.

A vokális kommunikáció szorosan összefonódik a beszéd tartalmával. A hanghordozásban, a hang formális jellemzőiben megmutatkozik annak a közönségnek a hatása, amely a beszélőt a nyelvhasználatra szocializálta (gondoljon itt dialektusokra!).

Van a hangnak és a beszéd formai sajátosságainak érzelmét, viszonyulást kifejező funkciója is. A hang elég jól tükrözi a belső feszültséget, izgalmat, több érzelmi megnyilvánulást tartalmaz, mint a mimika.

A kommunikáció mindig **mozgás** eredménye. Minden kommunikáció meghatározott izmok mozgása révén létrehozott jelekkel történik, ezek az izmok elsődleges vagy részleges funkciója a kommunikációban való részvétel. A megfelelő izmok működését együttesen nevezzük a kommunikáció szempontjából közlési csatornának.

Ilyen csatorna:

- kommunikáció gesztusok,
- kommunikáció testtartással,
- kommunikáció térközszabályozással.

3. Kulturális szignálok

A kulturális szignálok kommunikációs jelentősége abban áll, hogy a nem verbális kommunikáció során szerepet kapnak az ember személyes környezetének jellegzetes tárgyai vagy a külsőségek is. Ezek a résztvevőkre nézve valamilyen lényeges információt hordoznak. A nem verbális kommunikáció eszköze a ruha, a hajviselet, a test különböző díszítettsége stb. Ezek a jelek fontos információkat hordoznak és továbbítanak az emberről, személyiségéről. Ezekre az információkra az interakciók során nagy szükség van. A személyiséget az egész interakció során, az interakciók egész sorozatában jellemzik.

(A kommunikáció részletesebb kifejtése más tananyagban található meg.)

A SEGÍTŐ KAPCSOLAT FOLYAMATA ÉS FÁZISAI

A segítő kapcsolat tartalmának tisztázása után vegyük sorra a segítő kapcsolat folyamatát és fázisait!

A folyamat elemei:

- a kapcsolat célja,
- azok a viszonyulások és érzelmek, melyek a kapcsolatban résztvevők kölcsönhatásaiban (interakciókban) a nyersanyagot adják,
- az interakció dinamikus jellege,
- a kapcsolat tulajdonságai.

A folyamat fázisai:

- munkaléggör kialakítása, megteremtése,
- önkritika, önismeret, önmegértés,
- új felismerésekhez jutás,
- Új felismerések alkalmazása a gyakorlatban: realizálás és integrálás.

A folyamat fázisainak elemei:

1. Fázis: Munkaléggör kialakítása, megteremtése.

A fázis elemei, összetevői:

- A lelki háttér; a kapcsolatban résztvevők gondolatainak és érzelmeinek minősége, s az hogy ezek miként válhatnak a kapcsolat elején hatékonnyá.
- A látens kapcsolatkézség; nemcsak a segítőnek kell a segítségre szorulókat elfogadnia, a segítséget igénybe vevőben keletkező természetes alapú destruktív érzelmek és gondolatok gátolják a kapcsolatkézséget.
- A lelki háttér korrekciója; az emocionális ajánlat: a segítőben élő gondolatok és érzelmek a segítséget igénybe vevőben hasonló gondolatokat és érzelmeket váltsanak ki.

2. Fázis: Önkritika, önismeret, önmegértés.

A fázis elemei, összetevői:

- Az önmagunkhoz való viszony; a kliens képessé válik saját érzelmeinek, gondolatainak, cselekedeteinek és viselkedésének kellő távolságból való szemlélésére, a kliens képessé válik „önmagával szemben fellépni”.
- Az önbírálat képességének zavarai; bár kétségtelen, hogy az intelligenciának, mint alkati tényezőnek szerepe van ebben, ám a környezeti tapasztalatoknak, s ezen belül az élményeknek (tehát az emocionális jellegű tapasztalatoknak) van a legnagyobb befolyása a zavar kiküszöbölésére.
- A segítő sajátos szakmai feladatai; a belső kölcsönhatás figyelemmel kísérése és az egymás iránti kölcsönös reagálásokkal való eredményes és hatékony foglalkozás.

3. Fázis: Új felismerésekhez jutás.

A fázis elemei, összetevői:

- Pozitív perspektívák mutatása; belátni nem ugyanaz, mint képesnek lenni a javításra.
- A teljesítmény elismerést érdemel; a tárgyilagos érdeklődés és az együttérzés mellett a belátott tévedések felismerésének elismerése, a kliens problémájának a kliens perspektívájából való látása, s szívélyes jóindulat, a gondoskodás érzésének elérése.
- Teljesítmény követelés; a teljesítőképeséggel összhangban meggyőződni az aktuális alkalmasságról.
- Természetes ellenállás az új felismerésekkel szemben; a minden újjal szembeni ellentmondásos érzelmekben döntő szerephez jut a belső biztonság iránti igény, a megszerzett racionális ismeretek érzelmileg történő integrálása.
- Tanulási azonosulási folyamat; a segítő szavainak súlya van, sokat számít a kliensnek, de mindez nem azért történik, mert a kliens kiszolgáltatott helyzetben van.

4. Fázis: Új felismerések alkalmazása a gyakorlatban; realizálás és integrálás.

A fázis elemei, összetevői:

- Tanulás a tapasztalatból; lélektani értelemben a lelki egészség azt a képességet jelenti, hogy az ember tud tanulni a tapasztalataiból, ez az a képesség, hogy a lelki megterhelések és erkölcsi követelmények konstruktív fölhasználása révén történik a fejlődés, mert a tapasztalatból való tanulás örömet szerez, hasznot hoz.
- A segítő tekintély; a segítő érett tekintélyt testesít meg, így a kliens megtapasztalja, hogy a segítséghez és a biztonsághoz pozitív érzések társulnak benne.
- A segítő kapcsolat befejeződése; a segítő kezdettől fogva segíti a klienst a hivatásbeli kapcsolat jellegének és értelmének felismerésében, időbeli korlátozottságának és célhoz kötöttségének megértésében.

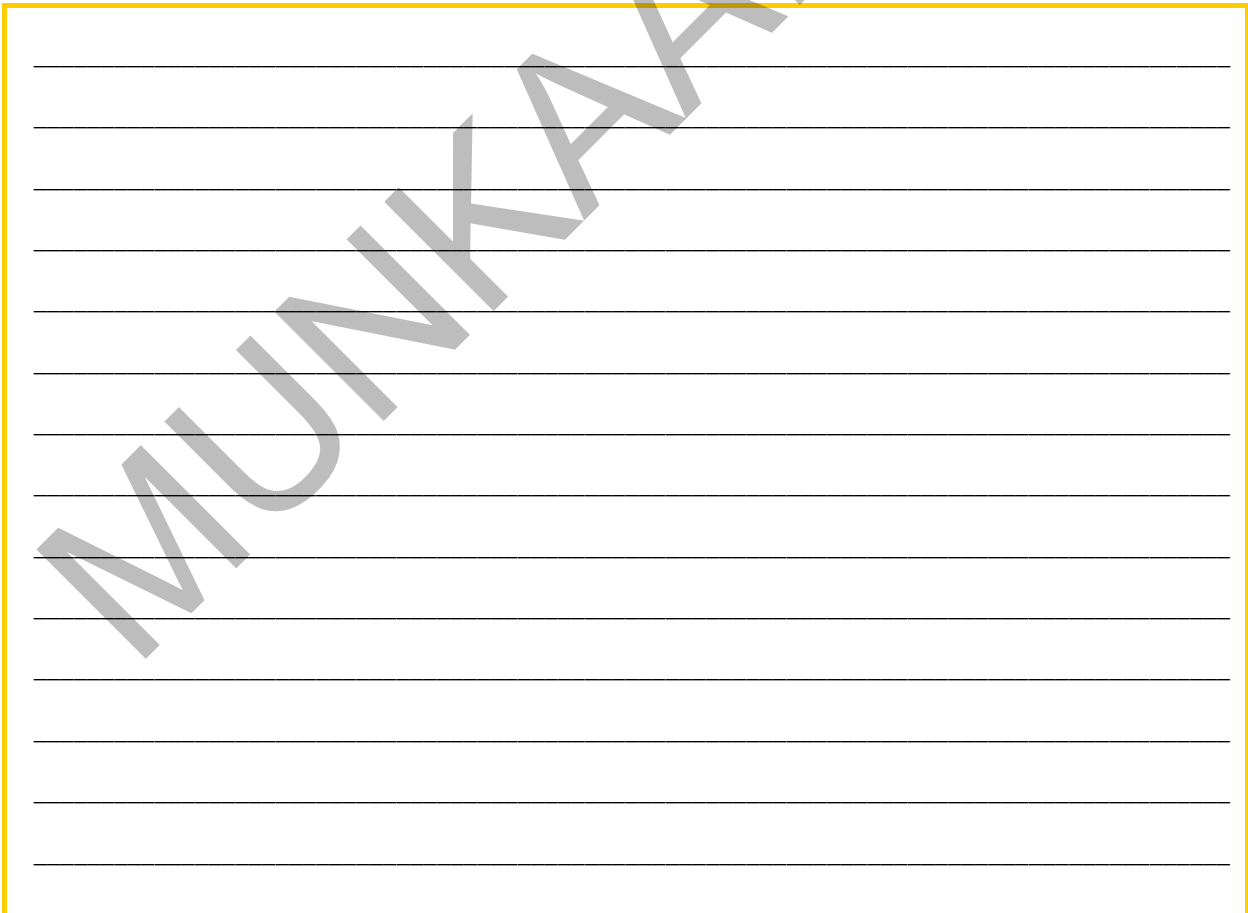
Összefoglalás

- A segítő munka legalább hatrétegű. A szociális segítség szándéka a segítő kapcsolat célja.
- A szociális segítség gyakorlatában jelen vannak azok a felfogások, elméletek, melyek mentén a munka tevékenység-repertoárja érvényesül.
- A segítő kapcsolat tartalma: a segítő munkában a segítő kapcsolat mindig az egyes személyek megsegítésére irányul.
- A segítő kapcsolat tartalmát az érzelmi és a gondolati háttéren kívül meghatározza a feladatmegfogalmazás; a segítő tevékenysége, szakmai szerepfelfogása. A segítő kapcsolat tehát a kliens önmagán segítésre való rávezetése.
- A segítség eleme, sőt meghatározó eleme a kommunikáció. A kommunikációs csatornák együttesen hatnak az interakciókban.
- A segítő kapcsolatnak van folyamata, s a folyamatnak vannak elemei.

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Az előzőekben bemutatott folyamat tartalma alapján, elemezve az egyes helyzeteket, írjon le egy konkrét segítségi szituációt!



A large rectangular area with a yellow border, containing horizontal lines for writing. A large, semi-transparent watermark reading 'MUNKANYELV' is overlaid diagonally across the page.

Feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Az előbb írt segítési szituációt elemezze a kommunikációs csatornák segítségével!

MUNKANYAG

A SEGÍTÉS SZÜKSÉGESSÉGE ÉS A SEGÍTÉS TÉNYEZŐI

Az ember legérzékenyebb, legfontosabb életszakaszainak lefolyásában, csecsemőből gyermekké, serdülővé és felnőtté formálásában döntő szerep jut a családnak. **A család** az életre készít elő. A szülők, a családtagok egymásnak tapasztalatokat adnak át, magatartásukat csiszolják. A család egyik alapja a személyiségformálásnak, a szociabilitásnak. A nevelés – a családban és az iskolában egyaránt – nem csak ismeretek szerzéséből áll. Legfontosabb feladata megtanítani az embereket örülni, szeretni, dolgozni, alkotni, hogy egészséges közösségi lényé alakuljanak. Ezért olyan fontos a család kohéziója és olyan nagy veszedelmet jelent a felbomlása. A válást megelőző feszültség, diszharmónia, viták súlyosan károsítanak, elvész a család védő jellege, s a válásnál oly gyakori krízishelyzet alakul ki. Az emberi személyiség fejlődésében, egészségében alapvető szerepe van az anya-gyermek kapcsolatnak.

Az anya magával hozza kultúrájának hagyományait, szokásrendjét, saját, kiskorától kezdve tanult magatartásmódjait – emellett tudatosan tanult nevelési ismereteket is. Ez határozza meg azt a módot, ahogyan a gyerek jelentkező igényeire reagál. Reakciója befolyásolja a gyereket: természetes igényeinek jelentkezését, jelzését most már az előzetes tapasztalat is formálja. Így alakul ki az anya és a gyermek viselkedéséből az egymást befolyásoló kölcsönhatások sorozata.

A kapcsolatban mindinkább a szociális és érzelmi elem válik hangsúlyossá. Ez az érzelmi kapcsolat még a megfelelő testi fejlődéshez is nélkülözhetetlen. Később az anya-gyermek kapcsolat mindinkább megnyílik a szociális tér felé: apa, testvérek, rokonok, barátok, nevelők jutnak érzelmi szerephez a gyermek életében. A törődés nem csupán a ruházkodást, a feladatvégzést, a szabad idő ellenőrzését jelenti. Lényege a szeretet melege, mely elsősorban a családról, a hozzátartozókról, a gyerekekről történő gondoskodásban mutatkozik meg.

Az utóbbi két évtizedben a szakemberek egyre több figyelmet szentelnek annak, miképpen változtak meg egy szülő feladatai, örömei és lehetőségei. Újabb és újabb gyermeknevelési tanácsadó könyvek jelennek meg, és újabb és újabb kétségbeesett vagy kérdésekkel teli szülő fordul a kérdéseivel szakemberekhez, szakmai internetes fórumokhoz. De nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az internetes portálok egy része inkább népszerű-tudományos, így az ottani tanácsok is szakmailag nem egy esetben megkérdőjelezhetők.

Aztán arra is legyünk csak figyelemmel, hogy a szélsőértékek száma megnőtt: mind a fiatalok terhessége, mind a 30 éves kor fölötti szülések száma emelkedő tendenciákat mutat.

A gyermekeket mindig tanították a történelem folyamán, de a szülők segítségével, eligazítására születő – néha egymásnak is ellentmondó – könyvek és elméletek tömege a modern világ újdonsága. A mai világunk, melyet modernnek mondunk, tartunk, gyerekközpontú. A gyerekek nem munkáskezeknek számítanak, mint alig kétszáz évvel ezelőtt is, hanem a jövő zálogának, akikbe investálnia kell a szülőnek, hogy huszonöt-harminc év múltán lássa viszont sikeres gyermekében az eredményt.

A szülő igyekszik, nehogy szégyenkeznie kelljen, mert a gyerek lemarad ilyen vagy olyan szempontból sikeresebbnek tűnő kortársaitól, végül pedig gyermekeitől azt várja, hogy túlszárnyalják szüleiket, tovább jussanak náluk, nem pedig elsősorban azt, hogy idős korára támaszaként szolgáljanak.

Mindeközben persze nagyok az elvárások a szülőkkal szemben: noha egy gyerek és egy fiatalember fejlődése során sok hatásnak van kitéve, a társadalom és az iskola kimondva-kimondatlanul a szülőtől várja a gyermek életének, személyiségének, morális tartásának megalapozását. Nem is ok nélkül: tudjuk, hogy semmi sem olyan fontos talán egy érett, kiegyensúlyozott, derűs és rugalmas ember fejlődésében, mint az a lelket-elméjét tápláló baptyu, amelyet otthon, a családjában kapott. És így van ez fordítva is: az útjukat vesztő, fékezhetetlen vagy érzelmileg ingatag fiatalok az esetek nagy részében egy konfliktusok, kölcsönös vádaskodások, veszekedések terhelte család terhét viszik a vállukon.

A szülő úgy érezheti, hogy felelősséget ró rá a világ és a gyermeknevelés, és elvárják tőle a teljes önfeláldozást, aminek fejében nem remélhet mást, mint hogy gyermeke egyszer majd boldog és sikeres ember lesz. Érthető ezek után, ha megkönnyebbülten sóhajt, amikor elismerik végre, hogy ő is csak ember, s hogy nincs tökéletes szülő, de az "elég jó" jobb is a tökéletesnél.

Mert nincs jó, csak "elég jó" van; elég jó anya, család, tanár és elég jó közeg. Az "elég jó" mint fogalom a pszichoanalízisből került be a szakmai szókészletbe, Winnicott nevéhez fűződik a fogalom és annak tartalommal való megtöltése. Ennek lényege, hogy az "elég jó" anya érzékeli gyermeke igényeit, és ahhoz alkalmazkodva pont akkor és annyit ad, amennyire a gyerekeknek szüksége van.

A rendszerváltást követően gyorsan veszített összetartó erejéből számos, korábban jelentős biztonságot nyújtani képes közösség. Itt éppen gondolnunk kell a családra, mint a szomszédokra, vagy a munkahelyi közösségre, a lakóhelyi közösségekre. E bomlási folyamat a fejlett kapitalista társadalmakban már jóval korábban megjelent (ahogy nálunk sem a rendszerváltás a határkő). Azonban az is tény, hogy ami bomlási folyamat az egyik oldalról, az építkezési, fejlődési folyamat a másikon. A technikai-gazdasági-társadalmi fejlődés eredményeként ugyanis sok ember életminősége, életszínvonala emelkedett, miközben az együttélő közösségek jelentős eróziót szenvedtek és szenvednek el.

Itt és ekkor jelentek és jelennek meg a személyes segítség formái.

Az együttélő közösségeken belül a segítség igénye és a segítség nyújtása is szakmailag egyértelmű viszonyok között történik. Egyértelműek a normák, amik szerint a közösség élete zajlik. A normák a közösség tagja számára adottak, azokat az egyén személy szerint nem kérdőjelezheti meg. Segítést az a személy igényel, illetve kap, aki a közösség tagja, de valami okból kifolyólag az adott normának nem tud teljes egészében eleget tenni. A segítség az egész közösség érdeke. Érdeke mindenkinek, hogy a közösség normái érvényesüljenek.

A korábban egyértelmű normák viszonylagossá váltak, a korábban fenntartás nélkül elfogadott normákhoz való kritikai viszonyulás, az olyan élethelyzetek szaporodása, melyek értelmezhetetlenek a korábbi normák mentén, azt eredményezték, hogy a közösségi normák szerepe és tartalma leértékelődött.

A modernnek mondott kor egyik jellegzetessége, hogy az autonóm személyiség felértékelődik, jelentősége megnő. Ebben a korban ugyanis a mindennapi élet egyre több olyan helyzetet produkál, amelyben az autonóm ember szinte természetes módon képes érvényesülni, míg az autonómiával nem, vagy csak korlátozott módon rendelkező ember nem bír a helyzet adta lehetőségekkel és kihívásokkal mit kezdeni. Mintegy elvesztként létezik e helyzetekben.

E sajátos élethelyzetek esetében tendenciáról érdemes beszélni. E helyzetekben egyre több olyan vonatkozás jelenik meg, mely szuverén választást igényel az embertől; az egyén további sorsa alapvetően az ő szuverén választása által határozódik meg, és egyre kevésbé valamely közösség normái determinálják, hogy mi is történjék vele az elkövetkezőkben. A szuverén választás igénye vonatkozik mind a helyzet értelmezésére, mind az arra épülő reakcióra vonatkozó döntés meghozatalára. Ám!

A szuverén választás egyre inkább kényszerré válik az egyén számára, mint lehetőséggé. Az autonómia hiánya e helyzetekben magától értetődően hívja elő a segítség kérésének igényét és sajátos módon a segítség nyújtásának igényét is. Ez a segítségigény merőben más, mint a korábban említett, az együttélő közösségek nyújtotta biztonságában létező egyén segítség igénye. Mert az együttélő közösségek tagjainál többnyire nem az autonómiahiány a segítségre szoruló személy jellemzője.

Az együttélő közösségek tagjai számára a legtöbb lényeges döntést igénylő helyzetben magától értetődő módon van jelen a helyes döntési variáció. A szokásjog, a csoport hosszú idő óta változatlan értékrendje, morálja, az uralkodó minták mind-mind egyértelműsítik azt, hogy adott helyzetben mi a helyes döntés. Itt és ekkor az egyén mentesül a döntés felelőssége, a döntés kényszere alól. Az együttélő közösségen belül a döntés felelőssége, a döntés kényszere ily módon fel sem merül. A hagyomány- és tekintélytisztelet nagy erővel van jelen, ezek uralják azt a teret, ahol eldől, hogy mi tekinthető jónak, és mi rossznak.

Amikor kikerül az egyén az együttélő közösségek szoros kötelékéből, a hagyomány- és tekintélytisztelet korábbi irányító szerepe értelmezhetetlenné válik, szerepe a napi gyakorlatban esetlegessé, elenyésző hatásúvá alakul. Az egyén szabaddá válik a korábbi együttélő közösségtől. Ez a szabadság azonban sokak számára jelenik meg a magány érzéseként. Azok élik meg e szabadságot magányként, akik nem képesek ellensúlyozni a korábbi együttélő közösségek nyújtotta biztonságot. Maga a közösség magától értetődően nem készíti fel tagjait olyan helyzetekre, mikor neki magának, egyedül kell megválasztani azt az értékrendet (vonakoztatási rendszert), ami mentén értelmezni kívánja magát, majd önmagára vonatkoztatva sorozatosan döntéseket kell hoznia. Mégpedig olyan döntéseket, amelyek felelőssége alól nincs lehetősége kibújni. A jó és a rossz nem magától értetődő, nem abszolútumként létező ebben a szabadságban, hanem az is választás eredménye.

A szuverén választás és a szabadság egymást feltételezik. Ebben a szabadságban, különösen annak első, magányként megjelenő szakaszában merül fel az egyénben a vágy: segítsen már valaki!

És ez a vágy reális. Reális abban az értelemben, hogy a szóban forgó egyén nem képes segítség nélkül kitörni az említett magányból, hogy belakhassa a kapott (rászakadt) szabadságot. És reális abban az értelemben is, hogy van, aki képes és hajlandó a szükséges segítséget megadni.

Ez a segítség szükségszerűen személyes segítség, hisz az említett magány is személyes. Ez a segítség kölcsönös érdekeltségen, kölcsönös érintettségen alapul, mert előfeltétele egy újabb közösség kialakulásának, amire mind a segítő, mind a segített vágyik. Ez az újabb közösség alapvetően különbözik a korábban említett együttélő közösségektől, mégpedig abban, hogy míg az többnyire nem tudatos választás eredménye, ez igen. S mivel a közösség minden tagja tudatos választással kerül be a közösségbe, ez a tagok közötti viszonyokat is merőben másként rendez. Míg ott jellemzően egyfajta, a múltban gyökerező „eleve elrendeltség” működik, itt sokkal inkább a tagok együttműködésén alapuló, jelenlevő közösségi döntés az együttműködés meghatározója.

Az az ember tekinthető autonómnak, aki képes tudatos választásai révén kitölteni az említett szabadság tereit. Hogy valaki előbbre jusson a saját autonómiája kifejlesztésében, abban a másoktól kapott, személyére irányuló segítség nagy jelentőségű.

Ugyanakkor az autonóm személlyé válással küszködők között nem csak olyan embereket találunk, akik valami okból kiváltak együttélő közösségükből, vagy akik körül együttélő közösségük szertefoszlott. Olyanokat is találunk, és egyre nagyobb számban, akik sohasem voltak tagjai együttélő közösségeknek. Akik számára már szűkebb családjuk sem tudott ilyen együttélő közösségeként funkcionálni. Akik e közösségektől eleve szabadnak születtek, akik eleve magányosnak születtek. Akik eleve arra születtek, hogy autonóm lényé váljanak.

És ők is igénylik a személyükre szabott segítséget. Ám a számukra nyújtott segítségnek másnak kell lennie attól, amit azok számára kínálunk, akik voltak együttélő közösségek tagjai. Ha másért nem, azért biztosan, mert ők nem rendelkeznek emlékekkel az együttélő közösség nyújtotta biztonságról, nem vágnak vissza abba, szabadok attól. Tehát a szabadság relatív!

S mivel jellemezhető az autonóm személlyé válás folyamatához nyújtott segítség? Mindenekelőtt a tudatos választás, a döntéshozó önmagára vonatkozó tudatos döntéseinek meghozatalához, az ehhez szükséges képesség (ki)fejlesztéséhez kell a segítség. Aztán minden olyan elem, helyzet elhárításához kell a segítség, mely e képesség kialakulását gátolja, hátráltatja. Gátló tényező sok lehet, pl. élethelyzet, szociális helyzet, képesség- ill. készséghiány, a fejlődés dinamikájának megtorpanása, értékrend-válság, tudás- ill. ismerethiány. Az autonómítás elemei közötti harmonizáláshoz kell a segítség.

Kell a segítség ahhoz, hogy a tudatosság eleme ne vesszen el a hétköznapi „aprómunka” során.

Feladat:

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!

A segítség szükségességét és jellemzőit itt foglalja össze!

Összefoglalás: _____

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

Az ifjúságsegítés, s általában a segítő munka szakmai szempontból fejlesztő, támogató és segítő tevékenység. Az ifjúságsegítő szakember a szociális segítség alapfeladatait is ellátja munkája során.

Ahhoz, hogy e segítői feladatoknak, s a segítséssel szemben támasztott elvárásoknak meg tudjon Ön felelni, szükséges néhány módszerbeli tanács megfogalmazása.

A segítség annyiban gyakorlati tevékenység, amennyiben azt a segítő annak képes tekinteni, s ebből meg is tud valósítani. A segítség annyiban intellektuális tevékenység, amennyiben a segítő képes felismerni azt, hogy a segítség nem azonos a civil, hétköznapi segítgetésekkel. A segítség professziója szakma és etikai elveken nyugszik. S szervezetszerű szakmai együttműködésen.

A segítői szakmai munka többféle iskolázottsággal elvégezhető, ám minden iskolázottságban közös elvárás, hogy a szakmai, etikai és jogi ismereteket és tapasztalatokat adekvátan és relevánsan tudja alkalmazni.

Először is azt kell szem előtt tartania, hogy e tananyagban szereplő tartalmat a megértéshez való hozzásegítés érdekében át kell ültetnie a gyakorlatra; tehát konkrét feladatokat kell megoldani, s nem is egyedül, hanem tanuló párral.

A tananyag tartalmaz köznyelvi és szakmai nyelvi megfogalmazásokat, szófordulatokat egyaránt; mindkét tartalmi megfogalmazást el kell tudnia olvasni, s értelmeznie is kell tudni. Az értelmezéshez szakkönyveket, illetve az internetet vegye igénybe, s emellett, akár csak a feladatok megoldásánál, törekedjen az olvasottakról tanuló párral beszélgetni.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Azt mondtuk a tananyagban, hogy a kommunikáció a segítő kapcsolat lényege. Ezt érveléssel igazolja!



2. feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot! (Mindketten azonos feladatot oldjanak meg, de mindketten a saját füzetükben dolgozzanak!)

Egy konkrét élethelyzet leírása alapján, mint segítői szituációt mutasson be a segítési alapelvek mentén!

MUNKANYAG

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A feladat megoldásánál a tanuló összefoglalja a tananyagban szereplő kommunikációs csatornákra vonatkozó tartalmat. Valójában a kommunikációs csatornák szerepét, s összefüggéseit foglalja itt össze. A hangsúly a tanulói megoldásban ott van, hogy a tanuló érti-e a verbalitás és a non verbalitás összetartozását; a non verbális csatornák jelentőségét és szerepét.

2. feladat

A feladat teljesítése az adott élethelyzet leírásával kezdődik; itt már lehet látni, hogy a tanuló a megfogalmazásában milyen jelzős szerkezeteket alkalmaz. A továbbiakban a tanuló elfilozofálgat a történet alapján a segítesen, s vizsgálja azokat a történetben lévő, illetve a történet mögött lévő helyzeteket és felfogásokat, melyek alapján a segítség szükségessé válhat, az intervenció értékes lehet.

MUNKKANYAG

IRODALOMJEGYZÉK

AJÁNLOTT IRODALOM

Bánszegi Zsuzsa (szerkesztő): Az ifjúsági munka fogalomtára. Az ifjúsági munka területéhez kapcsolódó fogalmak gyűjteménye. Ifjúsági Munkások Szakmai Módszertani Egyesülete, Debrecen, 2006.

Nagy Ádám (szerkesztő): Ifjúságügy. Ifjúsági szakma, ifjúsági munka. Palócvilág Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Wootsch Péter: Otthonosan itthon. Települési ifjúsági munka – az otthonosság megközelítései. Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

A(z) 1896–06 modul 003–as szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
55 762 01 0000 00 00	Ifjúságsegítő

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
15 óra

MUNKANYELV

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet

1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:

Nagy László főigazgató